

Γιώργος Α. Κουλαουζίδης

ΕΝΑΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Συμβουλές και κατευθύνσεις
για νέους εκπαιδευτές

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Το τέλος του σεμιναρίου	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μια πρόσκληση και μια πρόκληση	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Βιογραφικός εσπρέσο	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ενηλικιότητα και ο αυτοπροσδιορισμός	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η μάθησή μου είμαι εγώ και εγώ είμαι η μάθησή μου	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η βιογραφική δυσαρμονία ως κίνητρο μάθησης	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Μετασχηματίζουσα μάθηση	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Ενισχύοντας τον κριτικό στοχασμό	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Η διεργασία της μάθησης στις ομάδες	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: Από τον σχεδιασμό προκύπτουν οι τεχνικές	112
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: Το σημαντικότερο είναι να είσαι καλός άνθρωπος	128
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12: Η αρχή του σεμιναρίου	143
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	149

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ

«Έχω την αίσθηση ότι κάπου εδώ θα πρέπει να ολοκληρώσουμε τη συνάντησή μας. Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για τη συμμετοχή σας σε αυτό το τριήμερο εισαγωγικό σεμινάριο πολιτικής προστασίας. Νομίζω ότι είχαμε την ευκαιρία να συζητήσουμε πολύ σημαντικά πράγματα για τη δουλειά μας. Σας ευχαριστώ και πάλι και ελπίζω να συναντηθούμε στο άμεσο μέλλον στο πλαίσιο της επαγγελματικής μας δραστηριότητας».

Ένα σύνολο από διάφορους ήχους ακολούθησε την τελευταία αυτή πρόταση. Μερικά χειροκροτήματα, ο εκνευριστικός ήχος από τις καρέκλες που σέρνονται στο πάτωμα για να δημιουργήσουν χώρο και βέβαια διάλογοι και ανταλλαγή χαιρετισμών. Όλα αυτά μαζί σημαίνουν συνήθως το τέλος ενός σεμιναρίου.

Η Αντιγόνη τα ήξερε όλα αυτά. Τα είχε άλλωστε βιώσει αρκετές φορές ως εκπαιδευόμενη. Στάθηκε λοιπόν στην πόρτα της αίθουσας για να χαιρετήσει έναν έναν όλους τους συμμετέχοντες. Κάπου είχε ακούσει ότι αυτός ο τρόπος αποχαιρετισμού άφηνε καλές εντυπώσεις και η τελευταία καλή εντύπωση πάντα μετράει θετικά στην εκ των υστέρων αξιολόγηση του σεμιναρίου.

«Γεια σας, να πάτε στο καλό... χάρηκα για τη γνωριμία... εύχομαι να συναντηθούμε στο μέλλον». Τέτοια και άλλα παρόμοια έλεγε χαιρετώντας με μια σφιχτή χειραψία κάθε μέλος της ομάδας της.

Ένας ακόμα, σκέφτηκε, και μετά σπίτι... Είχε κουραστεί πολύ με αυτό το σεμινάριο. Ήταν το πρώτο σεμινάριο πολιτικής προστασίας που αναλάμβανε και ένιωθε μεγάλη ανακούφιση που τελείωσε και μάλιστα, όπως φαινόταν, με επιτυχία.

«Να πάτε στο καλό, ελπίζω να μείνατε ικανοποιημένος...» είπε στον τελευταίο

εκπαιδευόμενο. Απόρησε μάλιστα που ο συγκεκριμένος δεν είχε ήδη φύγει. Ήταν από τους πλέον αδιάφορους σε όλη τη διάρκεια του σεμιναρίου. «Να σας πω την αλήθεια, κυρία Ρήγα...» απάντησε ο εκπαιδευόμενος «...πιστεύω ότι θα μπορούσε να ήταν και καλύτερο το σεμινάριο. Αλλά σε κάθε περίπτωση καληνύχτα σας!». Με αυτά τα λόγια τής έσφιξε το χέρι και προχώρησε προς την πόρτα της εξόδου από το κτίριο.

Βρε... δεν πας να κάνεις καμιά καλύτερη δουλειά, λέω εγώ, σκέφτηκε η Αντιγόνη μέσα της. Άκου εκεί, θα μπορούσε να είναι και καλύτερο! Άκου σχόλιο, και μάλιστα από ποιον; Από αυτόν; Ούτε το όνομά του δεν θυμάμαι... τόσο αμέτοχος ήταν σε όλη τη διάρκεια του σεμιναρίου. Άκου, φίλε μου! Να, αυτά παθαίνει κανείς με το να είναι κόσμιος άνθρωπος. Η Αντιγόνη είχε εκνευριστεί πραγματικά από το τελευταίο αυτό σχόλιο. Είχε αληθινά προσπαθήσει να δώσει τον καλύτερό της εαυτό. Είχε ξοδέψει πολλές ώρες ετοιμάζοντας τις διαφάνειες των παρουσιάσεων, έκανε δεκάδες ερωτήσεις στο τέλος κάθε ενότητας και προσπάθησε να παρακινήσει όλους να πάρουν μέρος στις συζητήσεις που ανέπτυξε. Αλλά όταν ο άνθρωπος είναι μονόχνοτος, τι να περιμένεις; σκέφτηκε. Με αυτές τις σκέψεις και αρκετά εκνευρισμένη, άρχισε να τακτοποιεί τους μαρκαδόρους της, διέγραψε τα αρχεία από τον υπολογιστή της αίθουσας, αφαίρεσε το USB stick από τον υπολογιστή, έβαλε πρόχειρα τις σημειώσεις της στην τσάντα, έκλεισε τα φώτα και βγήκε από την αίθουσα.

Θα κατέβαινε με τις σκάλες αλλά ήταν αρκετά ταραγμένη από τα λόγια του τελευταίου εκπαιδευόμενου και αποφάσισε να πάρει το ασανσέρ, μολονότι τη φόβιζε λίγο ο βιομηχανικού τύπου ανελκυστήρας του κτιρίου. Όταν το ασανσέρ σταμάτησε με έναν μικρό θόρυβο στο ισόγειο, η Αντιγόνη άνοιξε την πόρτα και περπάτησε κάπως αφηρημένη προς την έξοδο. Μερικά βήματα πριν από την πόρτα είδε κάποιον να περιμένει έξω από το κτίριο. Ε, δεν είμαστε καλά..., σκέφτηκε, έχει περάσει σχεδόν ένα τέταρτο από τότε που χαιρετηθήκαμε, τι στην ευχή περιμένει πάλι εδώ αυτός ο περίεργος. Βγήκε από την πόρτα, έκανε να προσπεράσει με τη βοήθεια ενός αμήχανου χαμόγελου αλλά άκουσε καθαρά τη φωνή του «επικριτή» της.

«Κυρία Ρήγα! Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για πέντε λεπτά;»

«Παρακαλώ!» απάντησε με ευγένεια η Αντιγόνη. «Σε τι θα μπορούσα να σας φανώ χρήσιμη, κύριε...»

«Οικονόμου... Γρηγόρης Οικονόμου... Φαίνεται ότι δεν συγκαταστήσατε το όνομά μου!»

«Έχετε δίκιο, κύριε Οικονόμου, αλλά ξέρετε τώρα, είναι κάπως δύσκολο να θυμάμαι είκοσι ονόματα».

«Μάλλον έχετε δίκιο, αλλά δεν πειράζει, δεν είναι αυτό το ζήτημα».

«Και ποιο είναι λοιπόν το ζήτημα; Γιατί περιμένετε να με δείτε;» απάντησε η Αντιγόνη, ενώ ταυτόχρονα υπέθετε ότι ο κύριος Οικονόμου μάλλον θα ήθελε να επανορθώσει για την αγενή συμπεριφορά του.

«Πράγματι σας περίμενα. Βλέπετε, όταν χαιρετηθήκαμε πριν από λίγο σας είπα ότι το σεμινάριο θα μπορούσε να είναι καλύτερο και σκέφτηκα ότι όφειλα να εξηγήσω την κρίση μου αυτή. Έχω το αυτοκίνητό μου στο πάρκινγκ εδώ πιο κάτω. Θέλετε να σας πάω κάπου και να το συζητήσουμε στη διαδρομή;»

Α, μάλιστα! σκέφτηκε η Αντιγόνη. Μας την πέσανε... στην κυριολεξία.

«Έχω και εγώ σταθμεύσει στο ίδιο πάρκινγκ» του απάντησε.

«Ωραία, λοιπόν, τότε ας περπατήσουμε παρέα μέχρι τα αυτοκίνητά μας. Άλλωστε δεν θα σας απασχολήσω πολύ. Πέντε δέκα λεπτά είναι αρκετά» αποκρίθηκε ο κύριος Οικονόμου.

«Εντάξει, λοιπόν... ξεκινάμε;» είπε η Αντιγόνη επιστρατεύοντας τα τελευταία αποθέματα υπομονής και ευγένειας που της είχαν απομείνει.

«Ακούστε, καταλαβαίνω ότι έχετε πιθανώς ενοχληθεί από την παρατήρησή μου σχετικά με το σεμινάριο. Ξέρετε, δεν είχα καμία πρόθεση να σας εκνευρίσω. Αν και εργάζομαι αρκετά χρόνια στον τομέα της πολιτικής προστασίας, θεωρώ ότι πολλά από όσα μας είπατε ήταν πραγματικά ενδιαφέροντα...»

«Καλό είναι αυτό» απάντησε η Αντιγόνη «αλλά τότε προς τι το τελευταίο σχόλιό σας; Πραγματικά δεν καταλαβαίνω». Η χροιά της φωνής της στην τελευταία αυτή πρόταση έδειχνε εκνευρισμό και ταραχή.

«Μην ταράξεστε» απάντησε με ένα φιλικό χαμόγελο. «Αυτό στο οποίο αναφερόμουν ήταν ο τρόπος που επιλέξατε να παρουσιάσετε τα ζητήματα του σεμιναρίου, δηλαδή ο διδακτικός σας σχεδιασμός. Πρέπει να σας πω ότι όπως και σεις έτσι και εγώ εκπαιδεύω ομάδες ενηλίκων σε θέματα πολιτικής προστασίας, για αρκετά χρόνια τώρα...»

«Α, μάλιστα» απάντησε η Αντιγόνη «με είδατε και λίγο ανταγωνιστικά λοιπόν!»

«Ανταγωνιστικά! Μπα, καθόλου... όχι, σας παρακαλώ μην το δείτε καθόλου έτσι. Συναδελφικά ίσως... Αλλά αφήστε με να τελειώσω. Όπως έλεγα, είμαι και εγώ εκπαιδευτής ενηλίκων. Αλλά είχα αν θέλετε την τύχη να εκπαιδευτώ για τον ρόλο αυτό το 2007, όταν υλοποιήθηκε στη χώρα μας το εθνικό πρόγραμμα εκπαί-

δευσης εκπαιδευτών συνεχιζόμενης κατάρτισης από έναν φορέα που δεν υπάρχει πια, το Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης¹, το γνωρίζετε;»

«Ναι, έχω ακούσει κάτι, αλλά το 2007 ήμουν ακόμη στο πολυτεχνείο. Στο πρώτο έτος, αν θυμάμαι καλά».

«Λοιπόν, αυτή η συμμετοχή μου τότε» συνέχισε εκείνος «με βοήθησε πολύ, ιδιαίτερα σε σχέση με τον διδακτικό μου σχεδιασμό και γενικά με τον τρόπο που διδάσκω σε ομάδες ενηλίκων. Από ό,τι κατάλαβα δεν έχετε παρακολουθήσει κάποιο ανάλογο πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών ενηλίκων. Ή μήπως κάνω λάθος;»

«Ναι, δεν κάνετε λάθος, είναι αλήθεια ότι μετά το μεταπτυχιακό μου στην πολιτική προστασία δεν είχα όρεξη για πολλά πολλά».

«Καταλαβαίνω» είπε ο κύριος Οικονόμου «αλλά πιστεύω ότι η συμμετοχή σας σε ένα τέτοιο πρόγραμμα θα σας βοηθούσε ιδιαίτερα. Θέλω να πω, και σας το λέω εντελώς φιλικά αλλά και με την εμπειρία μου ως εκπαιδευτής στο ίδιο αντικείμενο, ότι πραγματικά θα μπορούσατε να κερδίσετε πολλά από μια τέτοια εμπειρία. Υπάρχουν ξέρετε πολλά ζητήματα που συμβάλλουν θετικά στην υλοποίηση ενός προγράμματος εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν ενήλικοι. Και νομίζω ότι αρκετά από αυτά ίσως να μην τα έχετε μελετήσει μέχρι σήμερα».

«Πιθανόν να έχετε δίκιο, κύριε Οικονόμου» αποκρίθηκε η Αντιγόνη. Γνώριζε και η ίδια ότι αν και το αντικείμενο της πολιτικής προστασίας το έπαιζε στα δάχτυλα, τόσο λόγω της εξειδίκευσής της όσο και λόγω της συμμετοχής της σε διάφορες εθελοντικές ομάδες, στα ζητήματα της διδακτικής είχε ελλείψεις. Και είναι αλήθεια ότι προσπάθησε να βρει κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών, αλλά δυστυχώς δεν υπήρχε κάτι αξιόπιστο, τουλάχιστον όσο μπορούσε να ψάξει. Αλλά τώρα ίσως να ήταν μια ευκαιρία να μάθει κάτι παραπάνω.

«Μια και το έφερε η κουβέντα, μήπως εσείς γνωρίζετε κάποιο σεμινάριο τέ-

1 Η αναφορά αφορά το εθνικό πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης που υλοποιήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.). Ο συγκεκριμένος οργανισμός καταργήθηκε και στη θέση του λειτουργεί πλέον ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.). Το πρόγραμμα του Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. ξεκίνησε το 2002 και ολοκληρώθηκε το 2008 και συμμετείχαν σε αυτό περίπου 10.000 εκπαιδευτές ενηλίκων. Ο τρόπος σχεδιασμού και υλοποίησης του προγράμματος θεωρήθηκε καινοτόμος για την εποχή του και όλο το πρόγραμμα αποτέλεσε σημείο αναφοράς για πολλά ανάλογα προγράμματα που ακολούθησαν, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό (για περισσότερα βλ. Kokkos, A., Koulaouzides, G. & Karalis, A. (2014). «Becoming an adult educator in Greece: past experiences, existing procedures and future challenges». *Andragogical Studies – Journal for the Study of Adult Education and Learning*, 2/2014, 95-106).

τοιου είδους που να πρόκειται να υλοποιηθεί αυτόν τον καιρό στην πόλη μας;» ρώτησε.

«Όχι, δυστυχώς δεν γνωρίζω» αποκρίθηκε ο κύριος Οικονόμου. «Ωστόσο θα σας δώσω το όνομα και το τηλέφωνο του εκπαιδευτή που είχα εγώ τότε στο πρόγραμμα που σας είπα» συνέχισε και έβγαλε ένα μικρό κίτρινο χαρτάκι τύπου post-it. «Ορίστε, τα σημείωσα εδώ ελπίζοντας ότι θα με ρωτούσατε. Το όνομά του είναι Πέτρος. Πέτρος Γρύπας και είμαι σίγουρος ότι θα χαρεί να μιλήσει μαζί σας».

«Γιατί το λέτε αυτό;» ρώτησε με απορία η Αντιγόνη.

«Επειδή γνωρίζω τον κύριο Γρύπα αρκετά χρόνια και όσες φορές του τηλεφώνησα ουδέποτε αρνήθηκε να με βοηθήσει. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και το όνομά μου. Ρωτήστε τον και αυτός ίσως να ξέρει κάτι. Συνήθως είναι ανακατεμένος με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε ό,τι πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών γίνεται εδώ. Σε κάθε περίπτωση ένα τηλέφωνο δεν βλάπτει!»

«Ευχαριστώ πολύ, κύριε Οικονόμου» απάντησε η Αντιγόνη.

Είχε φτάσει πλέον κοντά στο αυτοκίνητό της. «Κάπου εδώ ωστόσο πρέπει να σας καληνυχτίσω» είπε με εμφανώς πιο ήρεμη φωνή. «Είναι αλήθεια ότι στην αρχή παρεξήγησα το ύφος σας. Αλλά μάλλον έκανα λάθος. Και πάλι σας ευχαριστώ».

«Δεν πειράζει» αποκρίθηκε με ελαφρά ικανοποίηση ο κύριος Οικονόμου. «Το 90% των ανθρώπων που με γνωρίζουν για πρώτη φορά με παρεξηγούν. Ίσως να φταίω και εγώ... είμαι κάπως απότομος. Να είστε καλά και καληνύχτα. Και μην ξεχάσετε το όνομα... Πέτρος Γρύπας».

«Καληνύχτα και πάλι» είπε και έκλεισε την πόρτα του αυτοκινήτου της. Εκείνη τη στιγμή δεν μπορούσε να σκεφτεί ούτε ονόματα ούτε τηλέφωνα ούτε τίποτα. Το μόνο που ήθελε ήταν να φτάσει σπίτι της, να κάνει ένα ζεστό μπάνιο και να κοιμηθεί. Το πρωί με το καλό θα αποφάσιζε τι να κάνει, αν θα έκανε κάτι τελικά.

Το βιβλίο αυτό είναι μια πρωτότυπη, παραστατική και εύληπτη παρουσίαση των πιο σημαντικών ζητημάτων που προσδιορίζουν και διαφοροποιούν το επιστημονικό πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Μέσα από τον διάλογο ανάμεσα σε έναν έμπειρο εκπαιδευτή ενηλίκων και μια νέα εκπαιδεύτρια, προβάλλονται όλα εκείνα τα στοιχεία που μπορούν να βοηθήσουν τον νεοεισερχόμενο στο πεδίο να κάνει με επιτυχία τα πρώτα του βήματα. Στα κεφάλαια του βιβλίου εξετάζονται με σύντομο αλλά περιεκτικό τρόπο θέματα, όπως ο ορισμός της ενηλικιότητας, το πολυδιάστατο φαινόμενο της μάθησης, η μετασχηματίζουσα μάθηση, ο κριτικός στοχασμός και οι τεχνικές που υποστηρίζουν την ανάπτυξή του, η δυναμική της ομάδας, οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές και ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων.

Το βιβλίο απευθύνεται σε νέους εκπαιδευτές και νέες εκπαιδεύτριες καθώς και σε φοιτητές και φοιτήτριες προπτυχιακού ή και μεταπτυχιακού επιπέδου που ενδιαφέρονται για το πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Ωστόσο, ο διάλογος που αναπτύσσεται στο βιβλίο δίνει τη δυνατότητα στους έμπειρους εκπαιδευτές να αναγνωρίσουν την πρακτική τους και να ενισχύσουν την πεποίθησή τους για την ιδιαιτερότητα και τη διακριτότητα του συγκεκριμένου πεδίου.

Ο **Δρ Γιώργος Α. Κουλαουζίδης** είναι καθηγητής-σύμβουλος στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ενώ διδάσκει θεωρία και πρακτική της εκπαίδευσης ενηλίκων και στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Συμμετείχε στην ομάδα που υλοποίησε το εθνικό πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ σχεδίασε το αντίστοιχο πρόγραμμα εκπαιδευτών για το ΕΚΔΔΑ. Είναι ιδρυτικό μέλος της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων, μέλος του Δ.Σ. της Ευρωπαϊκής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων και μέλος της ομάδας εργασίας για τη συγκρότηση της Διεθνούς Ένωσης για τη Μετασχηματίζουσα Μάθηση. Το 2019 η διεθνής επιστημονική κοινότητα αναγνωρίζοντας τη συμβολή του στην ανάπτυξη του πεδίου αποφάσισε την ένταξή του στο International Adult and Continuing Education Hall of Fame (Class of 2019). Έχει μεταφράσει βιβλία για την Εκπαίδευση Ενηλίκων, ενώ πολλά κείμενά του φιλοξενούνται σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους.

ISBN 978-618-03-2129-6

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82129